

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

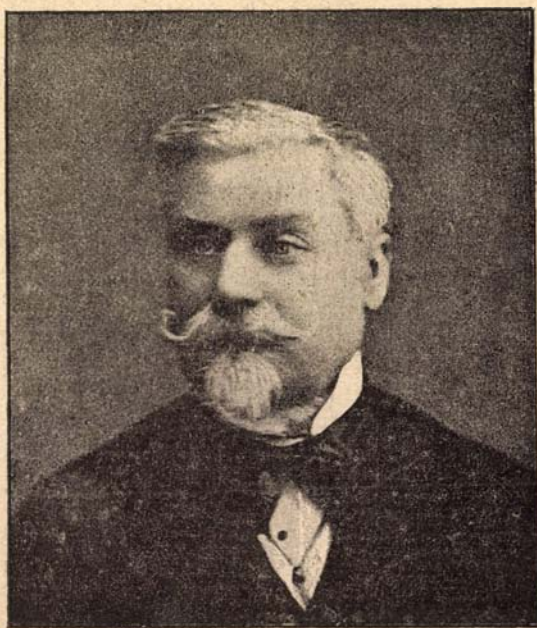
A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára :
24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel,
egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz
küldendő Kolozsvárra (viz-utca 5. sz.)

Sordi Márta

Berde Mózsza a mig élt, egyszerű és igénytelen ember volt. Hogy meghalt, egyszerre nagy, bámulatra ragadó, csaknem mystikus alakká nőtt. A mig élt, szeretjük, mert jó szive, világos, tiszta értelme, erős emlékező tehetsége, sok tudása volt, de nem értettük, hogy miért kárhóztatta magát a remetei elvonultságra, szegénységre, önmegtágadásra. Hogy meghalt, bámuljuk őt és egyszerű eszméit, s pironkodva gondolunk a magunk kicsinyességére, s abban igyekszünk, hogy minél jobban ismerhessük meg életét, jellemét. Az „Unitárius Közlöny“ jelen számát csaknem egészen neki szenteljük. Egészséges nyílt arcza kedvesen fog meglepni sokakat, országgyűlési beszédét olvasva, egyetlen unitárius szive sem maradhat érintetlenül; a baráti emléksorok növelni fogják nagyságát még idegenek előtt is s a lelkesült ifjúsággal együtt lelkesülünk a nagy alapító szép eszméiért mindnyájan.

Berde Mózes beszéde.

(Tartotta az országgyűlésen 1868 május 23-án az unitárius egyház segélykérése benyújtásakor)

T. ház! Az erdélyi unitárius vallásközönségnek egy kérvényét van szándékom a t. képviselőháznak benyújtani; mielőtt azouban benyujtanám, méltóztassék nekem megengedni, hogy ennek tartalmát csak igen röviden vázolhassam. Kötelességemnek fogom ismerni drága idejét és figyelmét csak igen rövid időre venni igénybe.

A vallásos reformatió Erdélynek földjén, lakóinak kedélyében, a tiltó törvényeknek ellenére, a legnagyobb készséggel fogadtatott, és egy pár évtize alatt oly sebes fejlődést nyert, annyira haladott, hogy 1568-ban már a Tordán tartott országgyűlésen Erdély codexébe igtattatott a római katolikus, ev. reformatus, lutheranus és unitárius vallásuak teljes egyenlősége és viszonyossága. Megható és meglepő példája ez a civilizációnak, melyhez hasonlót Európa népei nehezen mutathatnak fel azon időből.

Erdély a vallásos szabadságnak classicus földjévé vált tehát, és népei és vallásfelekezetei kölcsönös és keresztényi szeretettel ölelték szívékhöz egymást, egyházaik, intézeteik, collegiumaik virágzásnak indultak, a tanulóknak száma sebesen növekedett, kik a külföldi egyetemeket is sürűen látogatták, és a culturának e sokoldalú tényezői a műveltséget, az értelmességet, a szabadságot és mindezekkel együtt a közboldogságot hatalmasan segítették elő.

E korszak legdicsőbb és legszebb korszaka Erdélynek. Azonban 1693-ban a vallások egyenlőségének és viszonyosságának megingatása megkezdődött Erdélyben is, és a vallásos fanatismus

a durva erőszaknak jogtipró eszközeivel is támadta meg azt. Magyarbõn területén már a protestantismus jogtalan és erőszakos üldözése meg volt kezdve, a protestans papok gályarabságra hurczoltattak volt; Erdélyben tovább folytatta azt, és ezen török gazdálkodást és irtóháborut egyenesen az unitarismus kiirtására és ingó, ingatlan javainak, iskoláinak, templomainak elkobzására irányozta; és ezen gazdálkodásnak sikerült is, hogy azon virágzó vallásközönség további fennmaradását lelke buzgóságának és jelleme szivósságának köszönhette.

De fátyolt vonok az unitarius vallásközönség e korszakának szomorú képére, elboritom vele a sebeket, melyek most is még begyógyulva nincsenek, és kijelentem, hogy midõn azon történelmi tényeket felidéztem, éppen nem állott szándékomban szemrehányásokat tenni a multakért a jelenben élõ ivadéknak, azon ivadéknak, mellyel ma keresztény szeretetben, egyetértésben és békében élünk, hanem csak indokolni akartam a szegénységet, mellyel küzd, a szegénységet, melyet az erőszakos spoliatio folytán kénytelen szenvedni.

Az üldözés végét érte õ felségének II Józsefnek humanus intézkedése által ugyan, de elkobzott javaik soha vissza nem adattak. Az 1791-diki országgyűlésnél emelték fel igazságos panaszukat, mutatták fel sérelmököt és sürgették orvoslását; de ezen ügy országgyűlésrõl országgyűlésre halasztatott s maig el nem döntött; s ez is, mint több más égetõ kérdéseknek eldöntése, korunknak tartatott fenn.

Saját buzgalmokra és erejökre utalva kezdették meg 1791-en innen új életet restaurálni azon összegyűjtött fillérekbõl, melyeket mint szent áldozatot buzgó hivei raktak le és össze e szent czélnak érzetében és azon hitben, hogy az ivadék csendesen, biztosan bírhatja azt, mit az atyák alkottak; megkezdették tehát építeni fõ- és aliskoláikat, templomaikat, szervezni kezdték egyházi és iskolai ügyeiket; de ezen működésök folyamában nehéz pénzügyi csapások nehezültek rájuk 1811- és 1849-ben a bankjegyek elérvénytelenülése által. Az unitariusok lelkében 1848 reményt ébresztett fel: egy erõs, biztos, jobb életnek reményét. Meghiusult ez is anynyira, hogy szegénységök, melyet az új tanrendszernek kényszerû és költséges alkalmazása idézett elõ, iskoláiknak bezáratásától kezdett remegni és csak roppant áldozattal és összegyűjtött filléreikkel bírták e csapást elhárítani, azon fillérekkel, melyek begyűltek a hivek fejére kirótt adóból.

Igen tisztelt ház! e vallásközönség cultus és közoktatási költségeit papjaira, iskolai tanítóira és ekklesiáira rója ki, mint adót, s ebbõl fedezi püspökeinek, tanárainak, segédtanítóinak fizetéseit, kik theologiai seminariumukban, egy fõ- és három al-

gymnasiumaikban oktatnak, a mennyiben csekély alapítványaikkal nem lehetne fedezni.

Azonban meg kell itt említenem, hogy a közelebbi császári absolut kormány önként följánlotta volt a segélyezést, nem csak, hanem valószínűleg el is vállalta volna, de azt az érintett közönség elutasította ünnepélyesen, mert cserében autonómiáját és függetlenségét követelték, mert a germanisatió átviteléhez, megtestesüléséhez óhajtott volna munkás czimborát szerezni. Elutasíták, mondom, s azt hiszem, hazafiui kötelességüket teljesítették. És e nehéz kötslességet teljesítette akkor, midőn küzdött az önfentartásnak nyomoraival, akkor, midőn az erdélyi testvér vallásoknak iskolái, püspökei, sőt egyes pappjai is, a tanulókkal együtt, a reformált vallásközségén kívül, százezerekkel dotáltattak. (*Felkiáltások: Az indokolás nem tartozik ide! Napirendre!*)

E nyomasztó anyagi helyzetben találta a magyar felelős miniszterium az erdélyi unitáriusokat. Lelköknek egész örömeivel üdvözölték azt, és e sokat szenvedett szegény hazánknak ép úgy, mint minden más testületeknek, sőt magános embereknek egy szebb jövőndőt méltán jósoltak, és azt hitték, hinniök kellett, hogy az 1848-ki XX. t.-cz, mely minden vallásnak egyenlőségét és viszonyosságát alapítá meg, mely Erdélyre is kiterjesztetett, az oktatás költségeit a méltányosság alapján az által rendeli fizettetni, tetté válik, és e haza minden fiának az igazság és méltányosság mértékével fognak mérni.

Kétséget nem szenved, hogy hazánk érdekében sok történt ez igen tisztelt miniszterium kinevezésétől kezdve, sok kiáltó országos és magán sérelem megorvosoltatott; de az unitáriusok sérelme nemcsak megorvosolva nincs, hanem, a mint ők panaszozzák és én érzem s vele együtt érzi az, ki a megsértett igazságért bárhol sértetnék, solidaritást érez, s érezni fogja, hiszem, a t. ház is, ujjabb sérelem üttetett rajtok a ház elé fektetett országos költségvetés által, mely most éppen a pénzügyi bizottságnál tárgyalás alatt fekszik: mert abból kitöröltettek, s ezzel az mondatott ki, hogy vagy nem léteznek, vagy a más vallásfelekezetek előjogokkal birnak felettök. E törvénytelen és igazságtalan tényben fekszik azon kiáltó sérelem, mely jelen panaszunk tárgyát képezi.

E költségvetés VI-dik füzete nyomtatott bizonyítványt szolgáltat az unitárius egyházközönség panaszának megdönthetlenségéről. Ennek 8. lapján indítványba hozatott ugyanis: a római és görög kath. egyház részére 80 000 frt, az ágostai egyház részére 16,000 frt, a helvét egyház részére 25,000 frt, a görög-keleti egyház részére 50,000 frt, az unitáriusok részére 3000 frt, és ez is később kitöröltetett. Tehát az unitáriusoknak semmi.

Az említett VI. füzet 10. lapján részletesen előadatik a bazsalfalvi egyház görög-kath. püspöksége kanonokjainak fizetés,

ben; ellenben az unitárius vallásközönség a fejedelmek kegyéből nem csak semmit sem birt, de ezeknek tudtával spoliáltattak.

Ez értelemben szerkesztett kérvényét tehát midőn benyújtani szerencsém van, bizalommal és tisztelettel ajánlom ügyét a t. háznak igazságszeretetébe, és kérem, méltóztassék ezt nem a kérvényi, hanem a pénzügyi bizottsághoz figyelembe vétel végett áttenni.

(A kérvény a pénzügyi bizottsághoz tétetett át s az lett az eredménye, hogy az unitárius egyház 5000 frt évi segélyben részesítettett.)

Emlékezés Berde Mózására.

Berde Mózsa egyike vala a legnagyobb székely honfiaknak, ki ritka tehetsége, őszinte jelleme, becsületessége és takarékosága által saját erején küzdötte fel magát azon állásra, melyet a társadalomban elfoglalt.

Nem annyira önmagának, mint hazájának, nemzetének és vallásának élt, melyek iránti önzetlen szeretetét nemcsak kimutatta, de kötelességét a legválságosabb időben is, óvakodva a tulajdosoktól, hiven teljesítette.

Emléke iránt örök hálával viseltetem. Elvesztettem benne egykori nevelőmet és legbizalmasabb barátomat. Egybeköttetésünk csaknem ötven évig tartott, a nélkül, hogy bármely félreértés azt egy perczig is megzavarta volna.

Legyen áldott emléke és mindörökké lebegjen előttünk.

id. Daniel Gábor.

A főgondnok ur és a néhai közötti barátságos benső viszony megvilágítására közöljük a főgondnok urnak hozzánk intézett leveléből a következőket:

Berde Mózsa elvesztését rendkívül fájlalom, ennek kifejezésére nem találok szavakat, hisz ő volt legrégebb, legőszintébb barátom. 1834-től 1837-ig, tehát három évig volt nevelőm. Első találkozásunk óta mindvégig egyforma bizalmasan voltunk; előbb nevelőm, később barátom lett és ezen jó viszony köztünk nemcsak állandó volt, de nem emlékszem arra, hogy egy perczig is félreértés vagy más ok miatt meg lett volna zavarva.

1834-ben a telet Szamosfalván töltöttük szülőinkkel, mert apám mint főispán kir. hivatalos volt és részt vett az országgyűlésen. Szülőim saját udvarházokban lakván, nekünk ott helyünk nem lévén, az azzal átellenben lévő gróf Mikes udvarban laktunk.

lakbér, irodai általány és a papnövendékeknek csak 10,160 frt, a szamosujvári görög-kath. püspöknek asztalpénz 10,500 frt, e fölött lakbér, irodai általány, kanonokjainak fizetés, ezeknek lakbér, papnövendékek, sőt papjai segélyezésére egyedül 30,000 frt tétetik előirányzatba. Sőt itt a költségvetés meg sem állapodik, hanem a Szent Borbálához és Szent Agostonhoz címzett bécsi közp. papnöveldében is 6 román ifju számára 5000 frtot indítványoz.

A 14. lapon két iskolai tanácsosnak, kiknek eljárása semmi gyakorlati hasznot nem mutat, 4000 frt.

A nagyszzebeni államgymnasiumnak 17,036 frt, a naszódi és balázsfalvi gymnasiumnak 8000 frt, a balázsfalvi görög-katholikus pedagogiának 3000 frtot tesz javaslatba, sőt még a podoliai barátoknak is segélyt nyujt.

A lutheránus püspöknek is 16,000 frtot, és megemlékszik elvégre a római gymnasiumokról, melyek államiaknak neveztetnek ugyan, de fekvőségeiknél fogva inkább felekezeti, sőt inkább nemzetiségi intézetek, és így ezeknek tesznek szolgálatot. (*Felkiáltások: Az indokolás nem tartozik ide!*)

Segélyt nyujt a római katolikusoknak, és az ev. reformátusoknak is. (*Nyugtalanság. Halljuk!*)

De az unitárius vallásközönségnek, mely 108 anya-, és 42 leányekklésiában, szervezett alsó és a fentebb érintett főiskolában évenként 5055 egyénnek adott oktatást, ezek között 600 idegen vallásunak, egy fillért sem ad cultus- és nevelési költségei fedezésére. Mi annál feltünőbb, mert a szebeni gymnasiumnak egyedül 17,036 frtot és 5 basilita diáknak 5000 frtot és két iskolatanácsosnak 4000 frtot vettek föl költségébe, és mindezen segélyezéseket fedezi azon országos pénztár, melybe adóját az unitárius vallásközönség is fizeti.

Ugy vagyok már meggyőződve, és meggyőződésemben. azt hiszem, a t. képviselőház is osztozik, hogy vagy mindegyik vallásfelekezetet illeti az államsegélyezés, vagy egyiket sem: mert az 1848. XX. t.-cz. egyenlő joggal ruházza fel mindeniket; de miután a többi vallásfelekezetek részére a kormány a fenn megnevezett államsegélyt indítványozta, ellenben az országos költségvetésből még azon 3000 frt is kitöröltetett, mely kezdetben föl volt véve: az unitárius vallásközönség részére méltán és jogosan követeli, hogy az egyenlőség, az osztó igazság, a méltányosság és keresztényi szeretet alapján cultus- és közoktatás szükségei fedezésére államsegély annyival inkább méltányosan adassék, mert a többi vallásfelekezetek közül a római és görög katolikusok nagy kiterjedésű uradalmakat, urbéri kárpótlásokat és alapítványokat birnak fejedelmek kegyéből, a lutheránusok pedig csak tizedváltságban az államtól hét millió forintot fölül rugó kárpótlást kaptak 1861-

Azelőtti tanítóm kissé hanyag volt, sokáig aludt, Mózsi bácsi már korán reggel felköltött, gyertyát gyújtottunk, tanulni kellett, szóval rendezhez szoktatott.

Később bekerültünk Kolozsvárra. A belmagyarutezában laktunk, Székely Mózes tanár lakásán volt egy szobánk.

Évi fizetése M. bácsinak 80 pengőforint és ellátás volt. A hogy ezt élvezni kezdette, megírta apjának: én már magam erőmen megélek, nekem ne küldjenek többé pénzt, apáméknak inkább lehet szükségök rá, és mint tudom, szülői halála után jutott azon birtokhoz, melyben szülői gazdálkodtak Laborfalván, és azon pár ezer torinthez — lehetett több is — melyet szülői gyűjtögettek.

1837-ben a jogot hallgatta és több tekintélyes egyénnel egybekötötetésbe lépven, anyagi segélyben részesült munkássága, szorgalma és becsületessége által. Többféle megbízatást kapott jogi és gazdasági ügyekben.

1848-ban az agyagfalvi gyűlésen mint kormánybiztossal találkoztam vele, ő volt Háromszék részéről, Berzenczei László Maros-, Keller Udvarhely-, Mikó Mihály Csikszék részéről. Később is működött ezen minőségben, olykor panaszkodta, hogy ő is ki volt téve a gyanúsításnak, mert n.-szebeni működése alatt a szászokkal méltányosan bánt.

Mind ezek, úgy a későbbi szolgálatai, melyeket a haza érdekében önzetlenül teljesített, tudva vannak.

A kiegyezés után b. Wenkheim Frigyes belügyminisztersége alatt mint osztálytanácsos szolgált. Lemondott később, mert ugymond, látom, hogy sokaknak utjában állok. Nyugdíjt vagy végkielégítést nem fogadott el, pedig célzott erre Wenkheim.

Emlékezés Berde ifjabb korára.

A fennebbi czimről irni volna feladatam. Mint tordai diák láttam először, a harminczes évek közepén, midőn mint kolozsvári diák tanítványával, főgondnokunkkal, az iskolát megtekintette. Megbámultuk, mint olyan jelest, kire akkori főgondnokunk fiát bízták. Csinos fiatal ember volt már akkor, később is megtartott huszáros járásával.

Mikor kolozsvári diák lettem, akkor már Maros-Vásárhelyt jogászokdott. Jogász voltam, midőn ő mint ügyvéd Kolozsvárt megjelent. Csakhamar a gróf Csáky családnak, több nagy kereskedő háznak, köztük boldog emlékü ipamnak ügyvéde lett.

Ott lakott a mai Bánffi-palota udvart átmetsző épülete földszintjén balra. Egy napon beállítottam hozzá, panaszlottam, hogy

holnap prima, s a kosztpénzt oly baleset érte, melynek az iskolai esküdtszék jegyzőkönyvében nyoma maradt. Mennyi a koszt ára? Négyünknek egy óra 20 váltó forint. Ki volt boldogabb, mint én, mikor a pénzt markomban láttam. De megis adtam. Sokat emlegettük, mekkora hitelem volt akkor nála. Mert akkor a kölcsönt csak szórá kaptuk és adtuk. Szegény, mikor már nagy elméje, végtelen emlékező tehetsége elkezdett borulni, a ki meglátogatta, harminczezer, a másik negyvenezer forintot ment hozzá kérni, rólam, a harmadik ily kölcsönkérőről azt mondta az utánam következőnek: még e volt a legtisztességesebb, mert csak 20 frtot kért. Ugy látszik, régi emlékére sikamlott vissza emlékezete.

Negyvennyolczban ő országgyűlési képviselő, én ministeri hivatalnok. Az agyagfalvi gyűlésnél ő háromszéki kormánybiztos, én a honvédelmi bizottmány futára a gyűléshez. Pályafutását Történelmemben leirtam. De nem irtam le azt, hogy a vásárhelyi csata után Háromszékre menekültünk. Laborfalva és Szent-Ivány egymás mellett feküdt akkor is. Szent Iványon lakott az akkor magát nyugalmaztatott b. Rauber Károly volt orláti ezredes, s estvénként itt folytak az összejövetelek, tanácskozások, a védelmi intézkedések, mert a báró s Berde voltak Háromszék védelmének intézői. Mi annyit tesz, hogy a forradalom alatt, a muszkák bejöveteléig, Erdélyben Háromszék volt egyedül, hová a császáriak lábukat be nem tehették.

Valamint azt sem irtam meg, hogy Szeben bevétele után Debreczenből én mint kormány által kinevezett tábori historiografus Szebenbe küldtettem levéltárakat átnézni. Pár nap mulva Berde megjelenék Debreczenből mint kormánybiztos. Elbeszélem, hogy a general commando épülete hiujában megkaptam a Puchner és oroszok közt folyt levelezéseket, az oláh comité jegyzőkönyvét, (mit Apor Károly tőlem tartott vissza), elbeszéltem, hogy a „Történelmi Lapok“-ban ünnepelt Czetz János tábornok reggelinél nekem beszéli el a lefolyt hadjáratokat; délben és este a tábornok hosszú terített asztalát végig üljük, vigan vagyunk s reméljük, hogy ő is velünk tart.

Kik vagytok annál a hosszú asztalnál?

Tell és Eliádné volt oláhországi ministerek nejei, aztán golyót kapott honvédtisztek, milyen maga a tábornok; aztán gróf, báró, urfi hadnagyok, kikből kettő most is él, egyik kegyelmes ur.

Hagyd csak — felelt — megkurtitom én azt az asztalt.

S másnap az asztal csakugyan kurta volt. Az urfiak táborba rukkoltak.

Kőváry László.

Åz ifjuság Berde Mózsáért.

(A b e. Berde Mózsá halála után a kolozsvári unitárius főiskolai felsőbb osztályu ifjuság versenyre kelve oratiókat irt a Berde emlékére. A két jelesebb oratióból ime itt közlünk egy kevés mutatóványt, a mi ifjuságunknak nemcsak érzését, hanem tehetségét is szép színben tünteti fel.)

Bár anyagilag dúsgazdag vala, azért valódi ember volt. Tevékenysége, szívjósága, puritán jelleme, vállalossága vetekedtek egymással. Nem olyan volt ő, a minőnek hitték, hanem olyan, a minőnek nem is gondolták. S még a mi szebb, egész élete ilyen volt. Ő ifjusága legszebb, legbájosabb éveiben, midőn még másoknál a léhaság, az ifjuui gondatlanság járja, már komolyan gondolkozott, hogy hazájáért és vallásáért tőle telhetőleg mindent megtegyen. S hogy valóban nemesen gondolkozott, eléggé mutatja az, hogy atyja segítségét nem fogadta el. Meg akarta mutatni, hogy egy ifju élhet önállóan; s meg is mutatta, hogy mit lehet kivinni vas szorgalommal és nemes elszántsággal. Vajha sokaknak lenne mintaképe! . . .

Kinek ifjusága ily nemes, ily követésreméltó volt, annak bizonyára férfikora is megfelelt. S valóban ugy is volt. . . .

Munkájának, fáradságának meg is lett a gyümölcse. Annyit gyűjtött apránként össze, hogy mi a csudálat hangján kérdezzük, hogyan lehetett? Annyit hagyott egyházának, mennyit még soha senki sem hagyott Magyarországon. A katolikusoknál Pázmányt, a reformátusoknál Bethlen Gábort hasonlithatjuk vele össze. De nekik könnyű volt a másokéból, míg ennek az egyszerü embernek a semmiből kellett sok munka árán szereznie. De az egyetlen egy Isten nem hagyta el, megsegitette és most hálával áldjuk elenyészhetetlen nevét.

Azt, ki hazájának és egyházának annyi szolgálatot tett, vajjon el lehet-e feledni? Ki ily nagy tettekre képes volt, lehet-e megsiratlanul hagyni? Oh nem! Oh nem! Az, ki inkább magától vonta meg a falatot, hogy másokat neveljen fel azzal egyháza és hazája számára; annak neve csak az örökkévalóság határainál végződhetik. Arról emberajk méltán nem zenghet, hisz gyenge, nagyon gyenge oly dicsőítésre. Hanem egy könnyecseppet, egy tiszta szívből jövő könnyecseppet ejtsetek majd sirjára ti, kik majd részesültök a tizenhat huszassal életét megkezdő férfiú alapítványából és küldjeteK egy halk sohajt az egek urának zsámolyához s ez minden szónál többet fog érni, többet fog beszélni.

Emléket akartok állítani? Ne állítsatok! Porrá válik az év-

százak multával, s midőn az emlékek még pora is el fog enyészni, az ő neve még akkor is él és élni fog mindaddig,

Mig lesz a világon egy oly lélek s kebel,
Mely honáért mindent megtesz, ha tenni kell.
Mig egyistenvalló magyar lesz a földön,
Addig az ő neve élni fog örökkön!

Barabás József, VIII. oszt. tanuló.

78 év! Mily szép szám, csak kimondani is, hát még le is élni. Dicső egy élet! Egy ily hosszú életet leélni úgy, hogy senki semmi rosszat ne mondhasson felőle. Dicső egy jellem!

Nemes és szép volt a cél, a mely felé igyekeztél, nehéz, göröngyös az út; de győztél, elérted célodat, megmutattad nekünk azt az utat, a melyen haladva erős akarattal, kitartással, boldogok és megelégedettek lehetünk.

Te valál azon egyén, kinek életében nem voltak gyermekeid, és ime most haláloed után, mindnyájan, a kik az unitárius egyháznak hivei vagyunk, ime neked is hálás gyermekeid lettünk. A hála szent érzetét koszoruba fűztük s felhoztuk ide a halottak hazájába, hogy tegyük sirodra, melybe porladozó testrészeid vannak letéve örök nyugalomra. Oh, hiszen a virágkoszorut az idő vasfoga, a zivatarok megemésztik; a drága kincscsel ékesített koszorut a lopók ellopják. Oh, de mi nem is birunk kincsekkel, tehát nem hozhattunk ékes szépségű koszorut; de birunk tisztán és nemesen érző szívet, a melynek hálájával adózunk neked, mi az unitárius egyház növendékei és hivei.

Talán háládatlanok is lennénk irántad, hogyha más koszorúval ékesitenők sirodat, mint hálánkból fűzött koszorúval. Hisz még életedben meghagyád: „Valamint éltem egyszerű, úgy végtiszteletem is a legegyszerűbb legyen.“ Tehát e koszorut, melyet itten, e körülállók igaz hálánkból fontunk, ezt találtuk ez alkalomra is a legegyszerűbbnek és a legnemesebbnek. Egy célért küzdöttél, egy célért fékezted meg a test zablátlan vágyait, egy célért szenvedtél el minden méltatlanságot, és e cél a jótékony-ság vala.

Egy oly emléket hagyál hátra, a melyre a feledésnek sötét fátyla nem fog borulni, jöjjenek bár a zivataros idők, de emlékedet nem fogja semmi elmosni. Neved ragyogó betűkkel lesz beírva az unitárius egyház aranykönyvébe.

Emléked élni fog, a mig csak e kis egyház tagjai közül egy embernek doboghat szíve. Az utónemzedék áldó imádságba foglalja nevedet s magasztalja dicső művedet.

Nagy Béla, VIII. oszt. t.

Az én hitem.

Alig valék még gyöngye gyermek
Választottam egy csillagot,
Ez most nekem a szent örökség,
Mit ifjuságom rám hagyott.
Sok év után, gondülte fővel
Ha int sugára, hát — megyek,
És utamat bár fődje vérnyom,
Sorsom, kibékülök veled.

Ott tört rám fénye, ah — tudom már,
Zsindelyes házfödél alatt,
A hol a jó anya kezéből
Olyan édes minden falat.
S telt, telt, hanem sokan valánk mi,
A kevésből nem telt elég,
Édes anyám kivette részét
S elosztá a jobbik felét.

Lesz, lesz fiam holnapra is még,
Nyugodjatok csak csendesen,
A nap ne keljen fel panaszra,
— Oh sok áldás van odafenn! . . .
Hol, gondolám, hol, fűnn az égben? . . .
S már e hitben boldog vagyok
Azóta aztán abban élek
És az soha el nem hagyott.

Aztán letűntek gyermekévim,
Megértem ifjuságomat,
Csodálkozám, az erdőn, réten
Dalos pacsirta mint fogad.
— Hát kis dalosom, szép madárkám,
Miért e bűnös dal, miért,
Boldogságodban azt hiszed tán,
Ez az egész világ tiéd?

Elszállt gyorsan, fölszállt magasra,
Dicsérve Isten nagy nevét,
Szép, édes dal ömlött az ajkról,
Mig trónja zsámolyáig ért.
Megállva én merengtem rajta,
Imára fogtam két kezem,
S úgy érezém, a kis madárka
Együtt imádkozott velem.

Elszálla később ifjuságom,
Meleg napokkal jött a nyár,
S bár izzadék a rögöt törve,
Útam nem volt rideg, sivár.
És küzdve jártam bár a pályát,
Küzdésem nem volt céltalan,
Mert elsimul a gond redője,
Hol az életnek célja van.

Mert volt, van célja életemnek,
— Te mondtad nékem jó anyám:
Ha egy fényes, egy boldog álom
Borulna egykor majd reám! . . .
. . . És rám borult. Erző szivemnél
Nem is sütött rá tán egyéb,
De őneki meleg sugára
Kincscsel, gazdagsággal felért.

És éldegéltünk, csöndbe, szépen
S ha voltak is szűkös napok,
Korán választott csillagomtól
Lelkünk meleg sugárt kapott.
— Lesz, lesz, oh mert van fönn az égben,
Tengernyi sok áldás van ott . . .
S megőrizők hiven hitünket,
Ezt a mesés kincset, vagyont.

Későbbben szűk családi kertünk
Leejté egyik bimbaját,
Bolyongó lelkünk csak keresett,
De nem talált vigasztalást . . .
S ekkor megint derengő fényben
Sugárzott ránk hű csillagunk,
Vigasztalást nyerénk a hitben,
Hogy fönn egykor találkozunk.

— Most is tovább csak foly az éltünk,
Miként a viz két part között,
El, jobbra tér, szilaj habokkal
Balparton ha megütközött.
Hit, bizalom nagy Istenünkben
Még jobb jövőt sejtet velünk,
Ha jó ér: boldogok leszünk,
A balsorsban: erősödünk.

Alig valék még gyöngye gyermek,
Választottam egy csillagot,
Ez most nekem a szent örökség,
Mit ifjúságom rám hagyott.
Sok év után, gondúlta fővel,
Ha int sugára, hát — megyek,
És utamat bár fődje vérnyom,
Sorsom, kibékülök veled!

Tarcsafalvi Albert.

Unitárius egyház történelmi naptár.

Régóta érzem a hiányát egy unitárius naptárnak, de sokféle elfoglaltságom és a naptár-irodalomban észlelt túltermelés még eddigelé meghiusították terveimet. A nevezetesebb unitárius események naptárszerű összeállítását azonban mégis megtehetem az „Unitárius Közlöny“ segítségével s azt ezennel meg is kezdem, midőn ezt a naptárt közrebocsátom. Minthogy ez még hiányos, tisztelettel és barátsággal kérek minden olvasót, hogy a nem közölt és közlésre érdemes nevezetes eseményeket sziveskedjenek közölni velem, hogy a következő hónapokhoz besorozhassam, vagy a közölteket kipótolhassam.

Február.

1. 1781-ben tordai isk. igazgató lett ifj. Kozma Mihály. — 1815. Sylvester György Kolozsvárt tanári hivatalába beiktattatik.

2. — 1842-ben halt meg bölöni Farkas Sándor. — 1798 foglalta el tanári székét a kolozsvári főiskolában Körmöczy János, s az igazgatóit Pákey József tanár.

4. — 1529-ben Constánzban száműzték Hetzer Jánost, mivel a Háromságot tagadta.

6. — 1557-ben a fejérvári országgyűlés megengedte, hogy a zárdák iskolákká alakíttassanak. — 1696-ban érkezett meg az unitáriusok új nyomdája Kolozsvárra. — 1804-ben mh. Dr. Priestley.

7. — 1696. az unitáriusok új nyomdája megérkezett.

8. — 1826. az unitárius egyház folyamodik az ország rendeihez elvett javai kárpoztalásáért.

9. — 1837. Brassai Sámuel a kolozsvári unitárius főiskola tanárává választatott.

11. — 1791-ben kelt Zsuki László ajándék-levele.

14. — 1595-ben a rákovi káté befejeztetett.

15. — 1564-ben sz. Galilei.

16. — 1820-ban sz. Kovácsi Antal főiskolai tanár.

18. — 1546 Mh. Luther Márton.

19. — 1529-ben a barátokat kitiltották Szebenből. — 1680-ban a rakovi káté kinyomatott.

22. — 1716-ban Szentábrahám Mihály tanárrá kinevezetett. — 1786-ban alapították a Manchester New College.

24. — 1566-ban tartatott Gyula-Fehérvárt az első vitatkozás a szentháromság felett.

25. — 1888-ban mh. Buzogány Áron, elébb a kolozsvári unitárius főiskola tanára, később ministeri tanácsos.

26. — 1838. Az unitárius egyház folyamodik az országgyűléshez elvett javai kárpótlásáért.

Sajtóhiba. A januári naptárban a 7-ik napon Dr. Barra halála éve 1852-nek veendő 1825 helyett. Boros György.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Irodalmi pályázathirdetés.** Az unitárius Egyházi K. Tanács pályázatot hirdet. Irandó egy imakönyv nők számára. Jutalma 100 ft. A tulajdonjog az íróé. A kiadási költséget az Egyh. K. Tanács fedezi s joga lesz költségeit a könyv jövedelméből kifogni. A pályázat határideje 1894 december 31-ik napja. A pályamunkák Ferencz József unitárius püspökhez küldendők idegen kézírásban.

— **Dombó.** Unitárius egyházközségeink között dombói ekklézsiánkat nem egyszer hallottam minta-ekklézsiának titulálni. S valóban ha vidéki ekklézsiáink közt nem is az első, de az elsőek között áll. Örömmel telik el az embernek lelke, ha közelebről megismeri ez egyházközségnek igazán vallásos és áldozatkész hiveit. Áldozatkészségöknek s vallások iránti szeretetöknek szép tanujelét adták az elmúlt 1893-tk évben is. Saját erejükön, önmaguknak megadóztatásával építettek egy csinos, a kor igényeinek minden tekintetben megfelelő iskolát, mely diszére válik az ekklézsiának s melyért méltó elismerés illeti ugy a vezetőket, mint a hiveket.

De ez alkalommal főképen egy körülményről akarom értesíteni e b. lap olvasóit. Mint az „Unitárius Közlöny“ legutóbbi számában említve volt, a dombói új iskola költségeinek fedezésére f. hó 6-án egy zártkörű kórasar táncz-vigalom rendeztetétt id. Vajna Lajos elnök, Gyöngyössy István és Útő Lajos al-elnökök vezetése mellett.

A dombói hiveknek lelkes buzgóságát, igazi hazafiságát a vidék is nagyon tud méltányolni, mit bizonyít az, hogy e falusi mulatságon szerencsénk volt tisztelni a közellevő D.-Szt.-Mártonnak intelligentiáját. Jelen voltak a többek közt dr. Árkossy Gyula kir. közjegyző, dr. Ferencz Ákos tiszti ügyész, Horváth Ákos m.-aljegyző, Frits Rezső főszolgabíró, Potsa József szolgabíró, Schuller Frigyes állatorvos, Benkő János és Pálmai J. közjegyző urak. Sándor János kikülföldömegei főispán ur 5 frotot juttatott a pénztárnok kezéhez. Sajnos, hogy a vidéki unitárius papság és tanítótság igen csekély számmal volt jelen, holott nekik kellene első sorban az ily nemes czélokot pártolni. A mulatság különben igen szépen sikerült, ugy anyagi, mint erkölcsi tekintetben. J. L.

— **Sepsi-Kőröspatakon** karácson másodnapján az isk. növendékek, ó év utolsó estéjén pedig a felnőtt ifjuság jól sikerült műkedvelői előadást tartott s utóbbiak játékából az egyházközség orgona-alapja 17 frotot kapott. „Legyenek e sorok elismerői az ifjuság nemes időtöltésének s a vezető tanító fáradozásainak.“

— **Tisztelettel felkéretnek** mindazok, kik a sepsi-szent-györgyi templom-építés érdekében kibocsátott bárczákkal még el nem számoltak, szíveskedjenek márczius első napjáig lehetőleg elszámolni. Az adományok már eddig is szép eredményt mutatnak s reméljük, hogy a gyűjtésben és adakozásban való buzgó-

ság, mikor e sorokat közreadjuk, megkettőztetett mértékben munkálkodik, mert még sokan vannak a hivatalosok, a kiktől remélnék a Sepsi-Szent Györgyön építendő templomra.

— **Dr. Ferenczi Géza** ügyvéd ur a nagy-ajtai unitárius egyháznak a mult karácsonyi urvacsora-osztásra 7 liter bort sziveskedett ajándékozni, — mely kegyes adományáért e helyen is az egyház nevében halás köszönetet nyilvánít idősb. Kriza Sándor, unitárius lelkész.

— „**Vallás és Egyház**“ czim alatt Zoványi Jenő ev. ref. lelkész Kolozsvárt egy havi lapot indított meg. Tőszomszédunk, többé-kevésbbé ugyanazt akarja a mit mi Több jó közlemény van benne. Mi üdvözljük mint dolgozótársunkat az Ur mezejében s kívánjuk, hogy legyen áldás a munkáján. Ára 2 korona.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Figyelmeztetés Kik a Dávid Ferencz Egyletbe, mint rendes tagok 1 frt tagdíjjal beléptek, azok öt év letelte előtt — az alapszabály értelmében ki nem léphetnek s így az 1 frt tagsági díjat (melyért a Közlönyt is kapják) kötelesek megfizetni. Ezt becses figyelmükbe ajánljuk a rendes tagoknak.

Jókai ünnep az udvarhelykői D. F. főkegyeletben. Az udvarhelyi Dávid Ferencz főkegyelet jan. 6-án Hom-Szentpálon az iskolaterembe ünnepelte meg Jókai jubileumát. Nagyrabecsült elnökünk Egyed Ferencz megnyitójában, mint egy tükörben szemlélteté, hogy minden embernek a szerencse nem juttat olyan munkakört melyben sokakért élhet s az ilyenek nagy része is bevégzi munkás életét sokkal korábban annál, hogy őket elismerhetnék. A valódi nagyság előtt tisztelettel hajlunk meg, s ezért ünnepeljük Jókait. Az „Egy az Isten“ íróját éltetve, az ülést megnyitja.

Ajtai János az igaz hazafiai érzés szülte s melegséggel mondott imájával: a dalkör „Legyen kedves az áldozat“ éneklésével igazi ünnepi hangulatot teremtett.

Ez után Pál Ferencz olvasta Derzsi Józsefnek a jelen ünnepélyre Jókairól és a közelebbi korról annyi tudás és ismeret, oly szép és tiszta iránylyal írott reminiscenciáit. Gál József szavalta, e becses lap olvasói előtt előnyösen ismert Tarcsafalvi Albert jelen ünnepélyre írt költeményét. Vass Miklós, a kolozsvári egyetem tanár-jelöltje bővítette tárgysorozatunkat szépen előadott, érett ész, komoly tanulmányra valló előadásában méltatva Jókait.

Elnök bejelenté, hogy a jubilans-író távirati uton egyeletünk nevében üdvözölte. Pénztárnok azt az örvendetes jelentést teszi, hogy Jókai Mór összes művei nemzeti kiadására a monumentális munkára az első 50 frtot már elküldötte s így reményünk van, hogy a Dávid Ferencz nevérol nevezett könyvtárban elhelyezhetjük a Jókai műveit. A közreműködésre felkért homoród-vidéki dalkör a szünetek alatt dalokat énekelt.

Ezután közebéd következett.

Ders, 1894. jan. hó 10.

Sándor Gergely.

Várfalva. A varfalvi unitárius egyház kebelében 1893. decz. 27-én az egyelet javára sikerült mulatság rendeztetett. Felolvasást tartott Biró Lajos, szavalt Orbok Gyula tanító, énekelték Szabó Ilona rákosi tanítónő, Kolumbán Károly és neje Blasek Piroška csegezi tanítók. A D. F. f. egyelet javára begyűlt 9 frt 4 kr. A kiknek el kellett volna jönniök, sokan nem voltak ott; de azért jól sikerült. Talán jövőre!

Az aranyos-tordakői tagok figyelmét felhivom, hogy most jelentsék magukat nálam s a tagsági díjakat küldjék Dali Ádám szentmihályfalvi lelkészhez. Várfalva Biró Lajos f. e. titkár

A kereszturi főkegyelet február 28-án felolvasást fog tartani Szent-ábrahámon. Egyházi szónok Ürmösi Sándor, felolvasók Dr. Jankovics Pál, Demeter Dénes, szaval Szász Ferencz, énekel a dalkör.

A D. F. E. pénztárába 1893. decz 21-től 1894. jan. 21-ig a következő befizetések történtek: 1 frt rendes tagsági díjat fizettek: Tóth K.-né Gyulay Etelka alapító t. (94-re), Kanyaró Ferencz, Kolozsvár (94-re), Kun Pál, Nagy György, Koronka Antalné, (94-re), Csegezi Gyula 92-93-ra) Pongrácz Lajos (93), Fekete Gyula (90—93), Vas Domokos (93-ra), Ptacsnik Mihályné (93-ra), Engel Gáborné Haller Kornelia alapító t. (94—95-re), Müller Gyula (94-re), Czakó József (93-ra), Ekárt Andor (93—94-re), Zalányi János (94-re), Boros Sándor (91—92), dr. Nyiredi Géza (93-ra), Mina János (94-re), Ptacsnik József (92—93-ra); Orbók Mór, Pozsony (93—94-re), Tarcsafalvi Pál Mészki (94-re), Halmágyi Károly Tur (94-re) Horváthy Józsefné Torda (93-ra), Nagy Olivér, Torda (93—94-re), Id. László Ferencz alapító Gyepes (94-re), Iszlai Gábor, Ötvenes (93—94-re), Nagy Elemér, Csáktornya (94-re), Hadházi György, Moksa (93-ra), Puchmann József, Szigetvár (94-re), Toroczko-Szentgyörgyi Ekklezsia (93—94-re), Csép Sándor, Bágyon (94-re), dr. Wettenstein Áron, Bükszád (94-re), dr. Gelei Lajos, Ó-Radna (94-re), Márkos Ferencz, Székkut (94-re), Székely K. József. Gruber József, Szánthó György, Barabás Sándor, Bartha Ferencz, Raffaj Zsigmond, Verespatak (1894-re), Musnai József D.-Szt.-Márton (94-re) Zsigmond Ferencz, Sinfalva (94-re).

1 frt 20 kr előfizetési díjat fizettek; Musnai József, D.-Szt.-Márton (94-re), Filep László, M.-Szt.-György (94-re), Kádár József, Deés (94-re), Zoltán Béla, Szamos-Ujvár (94-re), Gerjovics József, Somberek (94-re), Sándor Mózes, Székely-Udvarhely (94-re), Weress Sándor, Mező-Méhes (94-re), Hirschfeld Sándor, Nagy Gyula vasuti (93-ra), Somodi István (92—93-ra), Ferenczi Mózesné (93-ra), Boros Imréné (94-re), Balogh József (92-re), Matskási Lajosné (94-re), Bleha Jánosné (93-ra), Alberti Elek (93-ra), Hajós János alapító, Kolozsvár (94-re), Fűzi Katinka, N.-Enyed (93-ra) Szigethi István, Kóhalom (92—93-ra), Warga Lajosné Sárospatak (94-re), Springmann Ferencz, Budapest (94-re), Rédiger Soma, Torda (94-re), Simó Ferencz, Budapest (94-re), Szász Ferencz, Kolozs-Borsa (93-ra), Biró András Kide, Gyöngyös István alapító M.-Vásárhely (94-re), Jakab Elek Budapest (94-re), Puchmann József Szigetvár (94-re), Székely Mihály, Lippa (94-re) dr. Bangha Sándor, Nyitra (94-re), Gál Lajos Sz.-Kraszna (94-re), Desbordes Auguste, U.-Szt.-Péter (94-re), Májai Béla, Nagy-Várad (93-ra), Adám Domokos Bözöd (94-re), Ravai Julianna, Verespatak (94-re).

Az egyesület perselyébe F. E. Kanyaró Ferencz, Kolozsvár 2 korona, P. Horváth Kálmán 100 k. Koronka Antalné, Kolozsvár 2 k. Nagy György, Kolozsvár 40 fil. Id. László Ferencz, Gyepes 2 k. Fogadják az egyesület szíves köszönetét. — Kolozsvár, (Víz-utca 5 sz.) Gálfi Lőrincz, pénztárnok.

Szerkesztői üzenetek. F. E. London. A Channinghouse School leírását és képét köszönjük. A jövő számban mindkettőt adni fogjuk. Üdvözlöt

Felolvasást Kolozsvárt éppen lapunk zártakor fog tartani a D. F. E. Felolvasók: Bartha Miklós, Boros György, Tarcsafalvi Albert, fennebb közölt költeményével. Tudósítást csak a jövő számban adhatunk Februárban felolvasnak: Dr. Brassai Sámuel „A lélekéről“; Dr. Lengyel Dánielné „Leányaink jövőjéről“; Grätz Mór „Külföldi hangok az unitáriusokról“.

Mellékletül adjuk Ajtai János közgyűlési felolvasását.

TARTALOM: Berde Mózs. Arczképpel. 17. lap. — Berde Mózs. beszéde. 18. l. — Emlékezés Berde Mózsára. id. Daniel Gábor. 22. l. — Emlékezés Berde ifjabb korára. Kövály László. 23. l. — Az ifjuság Berde Mózsáért. Barabás József Nagy Béla. 25. l. — Az én hitem. (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. 27. l. — Unitárius egyháztörténelmi naptár. Boros György. 29. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 30. l. — Egyleti élet és munkásság. 31. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputca 10.)

A DÁVID FERENCZ EGYLET KIADVÁNYAI.
X. SZÁM. 1894.
FELOLVASÁSOK 2-IK KÖTET, 2-IK FÜZET.

HIVEINK VALLÁS-ERKÖLCSI ÉLETE
ÉS
LELKÉSZEINK TEENDŐJE.

IRTA :

AJTAI JÁNOS,
H.-ALMÁSI LELKÉSZ.

Az „Unitárius Közlöny“ 1894. évi 2. sz. melléklete.

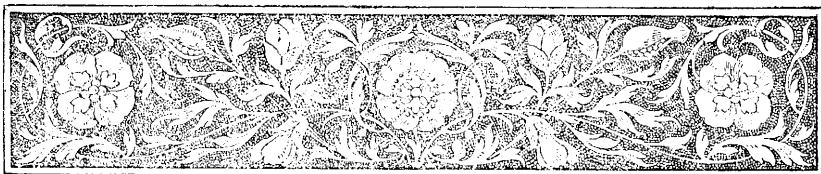
Ára 5 kr.

KOLOZVÁR.

Ny. Gámán J. örököse könyvnyomdájában. 1894.

Előre is kijelentem, hogy én nem kecsegtetem magamat az-
zal, hogy mintha e kérdést jelen felolvasásommal teljesen megol-
danám; de talán sikerülend arra némi világot vetnem s anyagot
szolgáltatnom a t. közgyűlésnek* több ide vágó hasznos dolog
megvitatására.

Szólni fogok 1. népünk erkölcsi életéről általában, és 2. a
mi teendőinkről.

Megjegyzem, hogy én a „Népünk“ kifejezés alatt nem egy
felekezetet értek, a mint hogy az erkölcsiség sem lehet felekeze-
zetekre osztható. Értem alatta magyar népünk összeségét, a mint
együtt élve, egymás erkölcsi jellemére folyton kölcsönhatással
vannak.

A ki népünk erkölcsi életét általánosságban szemléli, ab-
ban sok érdekes és kedves vonást talál. Ki ne hallotta volna
például, hogy a külföldiek is mily magasztalólag szólnak a magyar
vendégszeretetről, népünk becsületességéről, adott szava szentsé-
géről, lángoló honszerelméről, erős összetartásáról s nincsenek-e
vidékeink, a melyekben igazi vallásosság, józan élet, kitartó mun-
kásság, szoros erkölcsösség állanak ört a nép jólléte s boldogsága
felett? Mily jól esik látnunk községeket, a melyekben a káromko-
dást csak hirtől ismerik s bár ajtaik záratlan állanak, esztendőök
során nem vész el csak egy tű sem az emberek rosszasa miatt!
De ha ily dicséretes és örvendetes vonásokat találunk az általá-
nosságban, részletesebb megfigyeléssel — sajnos, — látjuk ezek-
nek az ellenkezőjét is.

Kezdem a családi nevelésen. Itt a gyökérszála, a kiindulási
pontja csaknem minden emberi erénynek s minden bűnnek.

Kimondhatatlanul nagy az a felelősség, melyet Isten a szü-
lőkre ruház, mikor őket gyermekkel áldja meg. Ők nemcsak testi
neveléséről kell, hogy gondoskodjanak. Az ember Isten képe

* A közgyűlés tartatott 1893. nov. 28-án Kolozsvárt.

teremtett valóság. Annak a kis gyermeknek értelme van, mely tudásra vágyik, s az ismeretek táplálékát a szülőktől kéri; abban a kis gyermekben halhatatlan lélek van, egy mennyei szikra, a melynek táplálása, mivelése a szülők legfontosabb kötelessége, még pedig: *a vallás-erkölcsi nevelés által*. A szülőknek önértékek is hangosan parancsolja, hogy a vallás-erkölcsi nevelést a leghivebb lelkiismeretességgel végezzék. És mégis mily könnyelműséggel találkozunk sok háznál e tekintetben! Gyakran látjuk, hogy a szülők már a kezdet kezdetét is elrontják: *elmulasztják engedelmességre tanítani a gyermeket, mintha annak semmi erkölcsi kötelezettsége sem lenne velők szemben*. Már pedig, ha a gyermekben engedelmesség nincs: akkor kötelességérzet sincs. Hol hiányzik a kötelességérzet, ott erény sincs s nem lesz boldogság sem.

Innen van sok szülő keserves panasza, hogy mily sokat vesződik gyermekeivel s azok mégis roszak. Természetesen, mert a kötelességérzet s így az engedelmesség hiánya a legnagyobb rosz a földön s jaj annak az édes anyának, a ki ebbe maga vezette bele gyermekét. Meg fogja azt keserülni százszor—ezerszer.

Kitől tanuljon a gyermek kötelességet első sorban, ha nem a szülőitől? És vajjon nem az kell, hogy első kötelessége legyen neki, hogy tisztelje szülői törvényhozó hatalmát s annak feltétlenül engedelmeskedjék? Hiszen az ők parancsaiból kell megtanulnia majd mindent: tisztelni a természet törvényeit, Isten parancsolatait s a társadalom iránt való kötelességeit. Rendre következnek ezek egymás után, mint bimbóból a virág s virágból a gyümölcs. De ha elveszett a bimbó, virágot s gyümölcsöt is hiába várunk akkor a fáról.

Némely szülő, míg gyermeke szépségében s pajkosságában gyönyörködik, — nagyon keveset törődik az ő engedetlenségével. Pedig mi a gyermek legelső erénye? Mit szab elébe a szentírás? Pál apostol, mikor a keresztényeknek különböző állapotukhoz mért főbb kötelességeiket elősorolja,* a gyermekhez így szól: *„Ti magzatok engedelmesek legyetek a ti szülőiteknek mindenkiben, mert ez az Úrnak kedves!”* Az Evangeliumok a gyermek Jézus jellemének egyik kiemelkedő vonásául jegyzik meg azt, hogy ő *„engedelmessé vala szülőinek.”**** Ha az Ótestamentumot vesszük, ott is az 5-ik parancsolatban*** ugyanez a kötelesség van a gyermeknek szorosán előírva, mert szülőit csak az a gyermek tiszteli, a ki nekik engedelmeskedik.

* Lásd Koloss. levél 3. r. 20. vers és Eféz. levél 6. rész 1. vers.

** Luk. 2. r. 51. v.

*** Márk 20. r. 12. v.

De ha fontos dolog az, hogy a szülők engedelmességre tanítsák gyermekeiket: éppen oly fontos az is, hogy parancsaik mindig erkölcsösök s Isten parancsaival megegyezők legyenek. Ezt kívánja a szülőktől a mi Teremtőnk: „*Helyeztessétek az én beszédeimet a ti szíveitekbe s megtanítsátok a ti fiaitokat*“ (SMóz. 11. r. 18. 19. v.) Ezt köti a szülők szívére Pál apostol: (Eféz. 6.. r. 4. v.) „*Ti is atyák! ne engedjétek haragra a ti magzataikat, hanem neveljétek őket a tudományban és az Ur beszédének intésében.*“

Legyen tehát a szülők parancsa valláserkölcsi alapon nyugvó s ezzel szemben ellenkezést, makacskodást a gyermeknek meg ne engedjenek. De mit tesz igen sok szülő, ha már tulengedékenységgével elvesztette gyermeke előtt a maga tekintélyét? Egy más, hamis tekintélyt állít fel elébe.

Például, látja az anya, hogy serdülő gyermeke a szomszédék fájáról gyümölcsöt akar szakítani s így inti őt: „Ne bántsd fiam! mert meglátnak,“ a helyett, hogy így szólott volna neki: „Megtiltom — vagy — tiltja Isten“, belop a gyermeke szívébe egy hamis tant, a mely e szóban áll: „meglátnak“. Hátha nem látnak meg? gondolja a gyermek, akkor bizonyosan szabad minden. Meglehet, hogy ő már tanulta az iskolában a 8-ik parancsolatot, de annak gyakorlati alkalmazásával most ismerkedett meg. „*Ha meglátnak*“, ezt az okoskodást kezdi alkalmazni minden parancsolatra s utoljára mi lesz előtte erény? az, a mit nem látnak meg. És mi a bűn? az, a mit meglátnak. Így jut a gyermek egy oly veszedelmes irányba, a melybe szülője nem akarná, s mégis maga sodorja belé, hogy t. i. gyermeke mindig csak olyat igyekszik tenni, a mit „Nem látnak meg“. Így enyészik el aztán az iskola nemesítő befolyása is. Ezért panaszkodik sok szülő az iskolára, hogy az semmi jót sem akar gyermekébe önteni. Nagyon természetes, mert mindaddig, míg a gyermek engedelmisséget nem tanul, szoros kötelességet nem ismer; mindaddig, míg a szülők perbe szállnak a tanítóval, még csak azért is, ha gyermeküket helytelen magaviseletéért méltán megdorgálta; mindaddig, míg a családi nevelés az iskolával összhangba nem jön: együtt nő, együtt ápoltatik a tövis és virág, a konkoly s gabona, s félős, hogy a rossz hatalma erősebb lesz s az erkölcsi élet szép mezejét csupa tövis, konkoly fogja elékteleníteni!

Én népünk erkölcsi életében legkiválóbb fontozságot tulajdonítok a családi nevelésnek s azt mondom, hogy ezen fordul meg az emberiség jövője, mert ide lehet visszavezetni csaknem minden erénynek és bűnnek gyökérszárait.

Nézzük most a serdült ifjúságot.

Egy némely községben (nevüket most elhallgatom) a legények a gyümölcslopást nem tartják bűnnek. Alapja e rut szokásnak az élvezeti vágy mellett az a hamis felfogás, mintha a gyümölcsstermet csak közprédául adná az Isten, mert azért a gazdának nem kell fáradoznia. Ez egy oly veszedelmes irányzat, mely — a mellett, hogy a gyümölcsstenyésztes ügyének nagy ellensége — sok nagyobb bűnre is nyithat ajtót s kényelmes utat.

Becsülést érdemelnek azon ifjak, kik e bűnös irányzattól megvetőleg fordulnak el, és tiszteletet azon szülők, kik az apai és anyai szép nevezetre gyermekeik lelkiismeretes nevelése által teszik magokat érdemessé.

De térjünk át most a multságokra, nézzük legelőször is a *fonókákat* (*Korusok*),* melyek az ifjuságnak legfőbb, mondhatni mindennapos multságai téli évszakban.

Mily szép időtöltések ezek a maguk eredetiségében! A napi munkák végeztével, téli estvéken körbe ül a család apraja nagyja. Az asszony nép kezében pereg az orsó; a ház kicsiny apróságai anyjok körül játszadoznak, vagy felnőtt leánytestvérüknek segídeknek; az iskolás fiuk édes apjukhoz huzódnak szerényen, a ki egy könyvből olvas fenhangon. A biblia ez, az a kedves családi ereklye, a melynek kopott leveleiről is elevenítő fény árad az egész családra. Kopogtatás hangzik az ajtón; vendégek érkeznek, közeli, jó szomszédok, kik szintén belevegyülnek a körbe, mintha családtagok volnának. Az apától a fiuk s majd a szomszédok fia veszi át rendre az olvasást; figyelemmel hallgatja az egész háznép; vallásos lélekkel merengenek el a multak történetén, Istennek az emberiség iránt mutatott szeretetén. Aztán, mikor az olvasás végződött, a családapa beszéli el a maga életének azt a nevezetes szakát, a mikor őt sulyos csapások, megpróbáltatások után ismét felemelte a jó Isten s végül belekezd abba a kedves Zsoltárba, mely azokban a nehéz napokban annyiszor nyújtott enyhületet bánatos lelkének: „Szívemet hozzád emelem, és benned bizom Uram.“ (25-ik Zsoltár.) Végig együtt énekel vele az egész háznép; templommá vált a családi hajlék, honnan kegyes szívek hálás érzelmei törnek fel a hit szárnyain Istenhez. Templom van itt valóban, mert minden szív Istent érez, még a gyermekek játéka, az ifjak enyelgése, kedvet derítő tréfái is ártatlanságot lehelnek s ha az a pár óra eltelt, mindenki könnyebbült szívvel, üdült lélekkel tér meg az éjjeli nyugalomra!

Hejh! milyen szép időtöltés volt régen ez a korus!* De hogyan? hát csak volt? Sajnos, azt kell mondanunk, hogy legtöbb

* Korus, (chorus χορος) annyit jelent, mint templomi kar, énekkar s valóban a régebbi korusok meg is érdemelték e nevezetet.

helyen csak -- volt. Mert a mit ma néhol annak neveznek, az a réginek csak gunyolása.

Összegyűl ma is mindkét nembeli fiatalság; de egy némely faluban divattá vált már, hogy a szülőknek el kell takarodniok a háztól, mert különben jól sem menne a mulatság. Foly az éneklés, de nem a vallásos — sokszor még nem is az erkölcsös. Eltelik az idő úgy 9 óráig; akkor a leányok leteszik a fonót, a legények is felhagynak a kártyázással, vagy egyéb ilynemű időtöltéssel, a világgosságot kioltják s kezdődik a játék, péld. az ugynevezett „Párosdi“ s lesz aztán olyan zsivaj, éktelen lárma, helytelenség, hogy csak a szomszédok a megmondhatói. . . .

De hát hol vannak ilyenkor a szülők?! Távol egytől-egyig. Vajjon miért? azért-e, hogy meg ne szégyelje magát tőlük az ifjúság? vagy inkább talán azért, nehogy nekik kelljen pirulniok gyermekeik éretlen magaviseletén?! . . . Ha azért sem, hát kérdezzük meg, hogy miért nincsenek hát ott az anyák, kik felelősek gyermekeikért, leányaikért! Nem nyugtalanítja-e őket az a gondolat, hogy leányuk mily társaságban és miképen mulat néha az éjjeli órákig, oly háznál, a hol a szülők nincsenek otthon?!

Avagy azt mondják, hogy hisz így van ez a táncmulatságokon is? Megengedem, de ott sincs jól. Nem azt mondom én, hogy ne mulasson a fiatalság, sőt segitenünk kell azon, hogy minél többet mulasson; csak hogy minél szebben is. Erről pedig igyekezzenek meggyőződni maguk a szülők is. Legyenek ott az anyák leányaikkal s ha lehet, az apák is. Mert, ha így tart, mi lesz? A nagyobbaktól veszik a példát a kisebbek s néhol már a 9—10 éves iskolás gyermekek is annak módja szerint muzsikust fogadnak s tánczestélyeket rendeznek minden szülői felügyelet nélkül. Hova vezet ez utoljára? A szülői tekintély és fegyelem számba nem vevésére s minden kigondolható rosra.

A mulatozásokkal kapcsolatosan szólanom kell még egy veszedelmes szokásról: *a szeszes italok mértéktelen élvezetéről*, mely oly sok rosznak szokott forrása lenni s a mi józanéletű székely népünk közé is kezdi befészkelni magát. Az már több helyt általános szokás, hogy keresztelők, lakodalmak s halotti tórok alkalmával végig meg legyen a pálinkázás s tegyük fel, hogy ez csak megjárja; *de nem járja meg az a felfogás, hogy csupán a pálinka adhat jó kedvet s a nélkül mulatni nem is lehet. Sőt ellenkezőleg! a pálinka tompítja az érzet, megöli a kedélyt s nagy mértékben használva, a föld legngomorultabb teremtményévé teszi az embert.* Hány család boldogságát döntötte sirba a szeszes italok mértéktelen élvezete? Hány gyermeket tett árvává s földönfutó koldussá? Megadja erre a feleletet a mindennapi élet.

Ismerek oly községet, a melyben vasárnaponként nem az imádkozás házába, hanem a korcsmákba tolul a nép s vasárnapi örömét pálinka-gőzbe fajtja. Lelki fájdalommal látja az ember e népnek süllyedését; némi reményt csak az ébreszt benne, hogy van a községben néhány jozanéletű, jobb gondolkozásu ember is, kik maguk is érzik e fájdalmat s intelmeikkel, jó példájukkal hatni igyekeznek a többségre.

Végül t. közgyűlés! hogy az erkölcsi élet szép mezejét eléktelenítő tövisek egy különös, szívós természetű válfaját is felemlitsem, szólanom kell arról a sajnos jelenségről, mely a családi életet és erkölcsöket a legnagyobb veszedelemmel fenyegeti és ez: *a vadházasság*. Mélyen elszomorító jele ez az időeknek! A magyar haza minden részében felütötte fejét. Egyszer itt, máskor amott tanakodnak felette a különböző vallásfelekezetek, egyesületek, a megyék, a kormány, a törvényhozás. De eddig még nem akadályozták meg terjedését. Az országos és egyházi törvények tilalma ellenére egybekelnek a férfi és nő s házastársakul adják ki magukat. A példa kapós a katonaköteles ifjak és éretlen hajadonok előtt is és utánozzák. Megtörténik az is, hogy törvényes házastársak egymástól elpártolva, mindketten vadházasságokat kötnek; sőt ráadásul mások házastársát hódítják el s így az esetek száma kétszereződik. Kiszámíthatatlan az az erkölcsi ártalom, melyet az ily esetek okoznak a társadalomnak! De lássuk a külső következeseket is.

A még teljes életkort el nem ért vadházas apának gyermeke nem anyakönyvelhető az ő nevére; ugy halála esetén az nem lehet örököse sem. Továbbá, a törvényes házasságból született gyermekek öröklik az apai s anyai vagyont; ugyanazon szülők egyike, vagy másikának törvénytelenül született gyermeke elesik mindentől s jut sokszor még kis korában koldusbotra. Így teljesedik be az irás: „Az apák eszik meg az egrest s a fiuk foga vásik el tőle.“ Jer. 31 : 29. Szenvednek a szülők büneiért az ártatlan gyermekek ártatlanul.

De nem időzöm tovább t. közgyűlés e szomorú tárgyánál. Én csak rá akartam mutatni a mező tövisreire. Nézzünk szélyel már most, hogy miféle eszközökhöz nyuljunk azok terjedésének megátlására és kiirtásukra.

Én azt hiszem, hogy a t. közgyűlés minden tagja kész a nemes munkában segédkezni, mire ezennel is ünnepélyesen felkérem. Miután azonban már a körülményeknél fogva is az egyes községekben magunknak, mint lelkészeknek kell e célra az erőket egyesítenünk, legyen szabad ez alkalommal különösen T. lel-

késztársaimhoz szólanom; önként értetődven, hogy az ők teendőkben a többi T. tagtársak is reá ismernek a magukéira. Lássuk tehát a mi teendőinket.

Mi ugy vagyunk már általában megszokva, hogy az erkölcsi javulást az iskola hatásától s a vasárnapi oktatástól s egyéb efféléktől várjuk. Távól legyen tőlem, hogy kétségbe vonjam ez intézmények fontos szerepét; de azt vagyok bátor kijelenteni, hogy ezek a legjobb akarattal is csak fél munkát végeznek. Éppen ugy vagyunk velök, mint az a gazda, ki tavaszonként rendesen kijár a vetésre tövist irtani és ki is vágja mindig, csak a gyökerét hagyja a földben. Hisz éppen itt a baj; mert ez újból kihajt százszor is s a nyárra a gabonával együtt mégis magot terem. A gyökereken kell kezdenünk. *És hol az erkölcsi bajok gyökere? A családi nevelésben.* Semmi iskolázás sem veszi ki a gyermek lelkéből azt, a mit ő naponként a családi körben magába sziv.

Ez a mindennapi és folytonos hatás, az iskoláé azonban csak szorványos és pár évig tartó. Ezért erre kell fordítanunk fő figyelmünket. Kutassuk ki, miben áll maga a baj s tapasztalni fogjuk, hogy nem a törvények nem tudásában, hanem a *jóra való akarat, az erkölcsi erély gyenge voltában, vagy teljes hiányában.* Még felolvasásom elején reá mutattam arra, hogy ez onnan van, mert a szülők már a kis gyermeknek szabad lábat adnak érzéki vágyaik követésére; az ők figyelmük csak arra terjed ki, nehogy a gyermek valami anyagi kárt tegyen s nem arra is, hogy erkölcsi iránya meg ne romoljék. Ilynemü parancsaik hatása elvész engedékenységük miatt. Már pedig, ha a gyermek engedelmességet nem tanult, akkor vágyait sem tudja fékezni; erkölcsi erélye nem lem lesz s élete későbbi szakában is — kényes kérdésekben a jó és rossz közötti választásban legfeljebb ez a hamis tekintély fog dönteni előtte: „*Meglátják az emberek?*“ csupa törvényes büntetéstől való félelem! . . .

Jobb alapot a családi nevelésnek!

„Minden bölcseségnek kezdete az Urnak félelme.“ Ott van a gyermek kebelében az élő törvény: a lelkiismeret, mely Isten szava ő benne; tegyük csak szabaddá ennek működését az által, hogy az erkölcsiség tiszta és üde levegőjét, melytől életereje függ, megmentjük az ártalmas földi portól s mérges gázaktól. Ne engedjük meghamisíttatni ennek ítéleteit költött tekintélyekkel. Isten alkotta az erkölcsi törvényt; ne akarjon hát a gyarló ember uralkodni azon, hanem tisztelje azt hív engedelmességgel. Ezt kell megértetnünk a szülőkkel s erre elég alkalom kínálkozik nekünk lelkészeknek a szószéken, társadalmi és családi érintkezéseinkben.

Azután jön az iskola. Az iskolában is folytatnunk kell az ellenőrzést. Menjünk hát át az iskolába.

Azt szokták mondani, hogy ez az Ur házának veteményes kertje. És ez igaz is teljesen, ha megvan benne a gondos kertész.

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy oly egyház-körben szolgálok, a melynek tanítói nagyobbrészt hivatásuk magaslatán állanak, vagy legalább a felé törnek. Nemcsak tanítanak, hanem öntudatosan és gondosan nevelnek is. De vajjon azért fel lennének-e mentve az iskola működésének ellenőrzése alól? Sőt nem annyival inkább kell-e igyekeznünk, hogy segédkezet nyujtsunk a tanítóknak nemes munkájuk sikeréhez?

A valláserkölcsei oktatás, mely a szülői házban jóformán csak az engedelmességre való szoktatásban s az alapismeretek megadásában állott, itt ölt rendszert s kezd határozottabb célzudatossággal haladni. A kis gyermek lelke az erkölcsi elbeszélések s történetkéi tanúságaiból a magasabb *erkölcsi törvények* ismeretére s azok alkotójához emelkedik fel. Majd a történeti tanfokon látja azok üdvös hatását az emberiség életére s a visszahatások sajnos következéseit. Tudatára jut *Isten jóságának s mindenhatóságának*. Így érlelődik meg lelkében az *ő tisztelésének vágya s az iránta való engedelenség akarata*, a mely aztán a magasabb káté tanítással s Istennek az emberiséggel való nagy célja megismertetésével szilárdul meg.

Erre kell a vallástanítással törekednünk. Egyidejüleg vigyáznunk kell arra, hogy a növendékek külső élete az iskolai neveléssel egybehangzó legyen. Az iskolások és ismétlősök a nagyok táncmulatságaiból a kórusaiból szorosan kitiltandók. Gyermekbálokat csak szülői szoros felügyelet mellett lehessen számukra rendezni s a polgári előljáróság ellenőrzésével.

És most következik a felserdült ifjuság. Ennek kórusait s táncmulatságait illetőleg a nagy Channing irányát követem, ki azt mondja: „Egy népet a tiltott gyönyörökre való csábítás ellen az által kellene oltalmazni, hogy lássuk el az ártatlan örömek eszközeivel, . . . a melyek a léleknek derült hangulatát s nem lármás vigságát idézik elő; a melyekben tisztességes barátaink jelenlétében és társaságában résztvehetünk.“ Továbbá a tánczról így nyilatkozik: „A tánczot nem kell elítélni. Ez a gyakorlat a legegészségesebbek közé tartozik. Mind a test, mind a lélek érzi vidi'ó befolyását. Egy multság sem látszik inkább természetünkben alapultnak. Az ifjuság életkedve rögtön összhangzatos mozgásokban nyilatkozik. Kivánatos, hogy a táncz közöttünk igen közönséges legyen,“ stb.* Ezek szerint én a kórusokat s táncmulatsá-

* Lásd: Channing E. W. Válogatott művei. V. köt. 139. stb. lap.

gokat is fenntartandóknak vélem; de azzal a szoros kikötéssel, hogy a szülők mindig ott legyenek s e felett az egyházi és polgári előljáróságok éberül őrködjenek.

Kivánatos lenne e tekintetben, hogy gondoskodjék minden község egy elég tágas és egészséges fedett tánczhelyiségről. Mert, ha igaz az, hogy a táncz a kellő mértékig a legegészségesebb testgyakorlat s időtöltés, áll az is, hogy egy egészségtelen, poros és szűk helyiségben a legártalmasabb. Egy alkalmas terem felállítása szükséges nemcsak ezért, hanem erkölcsnemesítő s jótékony társulatok céljaira is.

Azt mondom továbbá, hogy nemes versenyt kell támasztanunk az ifjuság körében. E célra igen üdvös szolgálatot tesznek az ifjúsági, u. n. „*Legényegyletek*“. Mi ez intézményre eddig semmi gondot sem fordítottunk. Pedig kiszámíthatatlan üdvös hatással vannak az ifjuság erkölceire. Manapság néhol a 10—12 éves gyermek, ha valahogy megszabadulhatott az iskolától: szívtart vesz szájába, felcsap a nagyobbak közé s velük együtt akar mulatni mindenben. Szervezzünk mindenfelé legényegyleteket, ezek gátat vetnek az effélének; nemcsak a nagyok közt tartanak szép rendet, fegyelmet, hanem felügyelnek a kisebbekre is. Egy-egy kis köztársaság lesz a községekben alkalmas rendszabályokkal, fegyelmi hatósággal. Ki lesz mondva, hogy minden ifjúsági mulatságok, tánczok rendezése ennek hatáskörébe tartozik: felügyel arra, hogy a legények (az ismétlősöket is ide vonva) templomba s vasárnapi tanításokra pontosan eljárjanak. Minden legény rendes gyümölcsfa tenyésztést kezdjen az egylet kertjében; évenként meghatározott számu oltoványt bemutasson; nősülésekor ezeket magával vihesse tovább gondozás végett; felerészből el is adhassa. Kik a szabályoknak meg nem felelnek, azokat az egylet előbbször megintéssel, azután rendre a szavazati, a tanácskozási jog megvonásával, majd a mulatságokból való kirekesztéssel, végül súlyosabb vétségek esetén kizárással s erkölcsi szorosabb felügyelet céljából a polgári hatóságnak való átadással fegyelmezze.

Ilynemű egyesületek országsherte, de különösen erdélyi evangélikus atyánkfiai körében a legáldásosabban hatnak az ifjuság erkölcsi életének emelésére.

Áttérek már most a nagyok társadalmára. Az itt jelentkező bajok mind a fentemlitett hibás erkölcsi nevelés okozataiul tekinthetők s azzal együtt kell elenyészniök. Múlólag gyógyíthatják ugyan a polgári hatóságok, a mint ezt teszik a vadházásokkal szemben is, mikre nézve majd minden törvényhatóság szabályokat hozott s nyomozatot indított; de ha például pénz és börtönbüntetéssel sikerül is eltörölni az okozatot ma, — az ok, a gyökér meg-

megmarad s a tövis holnap már újból kihajthat. Épp így van ez a mértéktelen ivással s az emberi féktelen indulat és szenvedély minden más hajtásaival.

A lelkészeknek hivatásokban áll mind a szószékről, mind magán intelmek által hatni s bizonyára ennek is látszik némi eredménye. De hogy ezek a bajok addig is, míg az erkölcsi nevelés lehető tökéletes eszménye megvalósul, minél ritkábban jelentkezzenek, czélszerű a népnek is megadni az ártatlan örömek eszközeit s *megindítani a nemes versenyt* az ő körében is. *És ezt eszközlik a kütömböző társulatok.*

Elengedhetetlenül meg kellene lennie minden községben *egy olvasó- és egy ének-egyletnek*. Hasznos és szép ismeretek a keményebb sziveken is sokat csiszolnak; hátha még a falunak egy pár ügyesebb embere is lelkesül az ügy mellett: mily szép eredményt lehet akkor elérni!? A kezdet igaz hogy nehéz, sok kisebb és nagyobb akadályllyal kell, néha talán évekig is, küzdeni; de azért csüggedésre nincsen ok. Azt mindja Br. Eötvös: „Oly akadály, melyről tudjuk, hogy legyőzhetetlen, — nem *akadály* többé, hanem adott helyzet, melyből számításainknál kiindulhatunk.“ Nos tehát csak induljunk ki az adott helyzetből s törjünk előre.

Egyik lelkésztársam már pár év óta mozgatja egy ily egylet felállítását. Ma még csak harmad-negyed magával alkotja az „Olvasó-egylet“-et (!) sok előítéllettel s bűnnel kell küzdenie, de kitartó, gondos munkásságából ítélve, hiszem, hogy 10 év múlva század magával lesz ott. Pár év előtt Homoród-Almászon alakítottunk egy ily olvasó- és dalegyletet s bár kicsiny mustármag még, de — több buzgó és lelkes tagja dicséretére legyen mondva — már eddig is igazi lelki örömmel tapasztaltam üdvös hatását minden irányban! Udvarhelyi fiókkörünk „Munkabizottsága“ megindította az ily egyletek ügyében a mozgalmat s hiszem, hogy meg is lesz szembetünő hatása. Eltekintve egyebektől, a gyümölcsészet, méhészet okszerű gazdászat elveinek meghonosítására itt kínálkozik a legjobb alkalom — a mi népünk anyagi helyzetén is sokat javíthat; de mennyivel többet még erkölcsi életén, a nemes verseny meghonosodásán, a mely egész a siring sarkalja az embert s öregségében a legtisztább örömek s boldogság gyümölcseit éldel-teti vele.

Ezzel felvolna téve a koronája a mi munkánknak s a nagyok társadalma is azzá lenne lassanként, a minek látni óhajtanók: Isten országa a földön. Azonban még van egy dolog, a melyet nem lehet, nem szabad figyelmen kívül hagynunk s ez: *a nyomor gyermekeinek felkarolása*

Hány oly szegény, nyomorban élő család van, mely gyerme-

keit nemcsak ruhával, de mégcsak kenyérrel sem tudja ellátni; hány szerencsétlen gyermek, a ki korán árvaságra jutva, a keserves koldusbot mellett tanul meg beszélni? Vajjon előnye lesz-e a társadalomnak az, hogy ezek így nőnek fel, nevelés, iskolázás nélkül, csupán az érzéki szilaj ösztönök vezérlete alatt?

Én nem hiszem. Ezek a községekben örökös nyűgök, valóságos átkok lennének; mert lopás, rablás, részegség, minden s minden undok bűn ott fészkelne az ók körükben s ugyan súlyos boszút állanának ezek a társadalmon, mely kitagadja őket erkölcsi országból!

Gondoljuk meg hát ezeket s vegyük úgy a nyomor gyermekeinek ügyét, mint az egész társadalmat kötelezőleg érdeklő kérdést. Emeljük fel őket a bukás lejtőjéről a könyörületes felebaráti szeretet kötelékével az erkölcsi felelősség s az isten-szeretet érzetének magaslatára, hogy ők is, a mezőnek ne megrontói, hanem őrállói s hiv munkássai legyenek.

Alakítsunk az ugynevezett „Rongyos-egylet“ mintájára minden községben „*Könyörületes-Egylet*“-eket, a melyeknek célja az ily szegény s elhagyatott gyermekek felruházása, iskolázása s felnevelése legyen! Azt mondja ezekről Jézus, a mi nagy Mesterünk: (Máté ev. 25. rész 32—46 vers) „*Bizony mondom nektek, a mit cselekedtetek egygyel az én kicsiny atyámfiai közül, azt én magammal cselekedtetek*, — s ismét: — *mivelhogy ezeket nem miveltétek egygyel az én kicsinyeim közül, én velem sem miveltétek. Elmennek az utóbbiak az örök gyötrelemre; az igazak pedig mennek az örökéletre.*

Ime tisztelt Közgyűlés, végig mentem a teendők sorozatán, a melyekkel a csecsemőkortól az öregkorig kell irányoznunk népünk erkölcsi életét.

Láttuk azt, hogy első és sarkalatos teendő a családi nevelés helyesebb alapra fektetése és ennek folytatásául rendszeres vallás-erkölcsi oktatás az iskolában. Azután a legujabb nemzedék megóvása a mai kor bűneitől az életben, a mit az ifjuság kor szerinti elkülönítésével érünk el. Következik a serdülők és felserdültek óvása a szülői és hatósági szorosabb felügyelet behozatalával; másfelől nemes verseny teremtése a legényegyletekkel. Végül pedig ugyanily czéllal olvasó- és ének-egyletek s könyörületes társulatok alakítása a nagyok számára. Csatolom e tervekhez azt az indítványomat, hogy kérje fel egyesületünk a polgári hatóságokat s előljáróságokat ügyünk lelkes támogatására.

Igen tisztelt Közgyűlés! én a fenti tervek üdvös hatásában feltétlenül bizom s erős meggyőződésem az, hogyha tisztelt lelkész és tagtársaim vállalkoznak e munkára, pár évtized alatt a mi me-

zónk teljes diszben fog virulni s megtestesül az ige: „*A Krisztus evangéliuma Istennek ereje minden hívőnek idvességére.*“ (Róm. 1.16.)

Igaz, hogy addig sokat kell munkálkodnunk, de hát ez elkerülhetetlen. Azt is tudom, hogy az eredmény nem fog ugyanazon időben mindenütt egy színvonalon állani, mert néhol több a javítani, tenni való. Küzdeni kell az önző érdekek összejátszásával, még tán az annyira divatos szép hirü s sokszor jó nevü egyesületi disztörekvések kórságaival s más társadalmi vészes ragályokkal. Aztán némelyünknek ideje tetemes részét a megélhetés gondjai foglalják el. De így is, ha megtesszük a magunkét, minden nappal közelebb jutunk a célhoz. E reményre feljogosít engem az a tapasztalás, hogy népünkben — minden czéltalan konzervativizmussa mellett is — meg van a jóra való fogékonyság s a minek üdvös voltáról egyszer meggyőződött: azt követni is tudja.

Csak kezdjük s folytassuk bizalommal a nagy munkát. A siker el nem maradhat. Lebegjen lelki szemeink előtt szüntelenül ama szebb jövő képe, a melyért minden honfinak s jó kereszténynek lelkesülnie kell; ama boldog s dicsőségesebb korszak, melyről hittel énekel a költő:

„Még jöni kell, még jöni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százazerek ajakán.“

Csak előre bizalommal! Jelszavunk legyen:

Nulla dies sine linea!

A Dávid Ferencz Egylet kiadványai.

Felolvasások és értekezések.

Dr. Brassai Sámuelről: Jövő vallása	10 kr.
„ „ Vallás és hit	10 „
„ „ Melyik az igazi tudomány? Két felolvasás	20 „
„ „ Jézus istensége	10 „
Ferencz József: A vallás	10 „
Kelemen Albert és Ürmösi Kálmán: A vallástanítás re- formja	20 „
Dr. Hegedüs István: A halhatatlanság kérdése a classicus irodalomban	10 „
Kőváry László: A keresztény vallás	6 „
Ajtai János: Híveink vallás-erkölcsi élete s lelkészeink teendői	5 „

Folyóiratok.

- „Unitárius Közlöny“, havi lap az erkölcsi élet előmozdítására.
Szerk. Dr. Brassai Sámuel és Boros György.
Egész évre . . . . . 1 frt 20 kr.
- „Fiatalság Barátja“, időszaki ifjúsági lap. Megjelent: nyári, téli,
konfirmációi és karácsoni szám. Egy-egy szám ára 10 kr.

Mindenik kiadvány megrendelhető Boros György egyleti
titkárnál Kolozsvárt, rózsautca 2. sz.